

Norberto Černiausko, Mariaus Ėmužio, Mindaugo Nefo ir Vytauto Volungevičiaus 11 kl. istorijos vadovėlio I d. recenzija („Baltų lankų“ vadovėliai“, 2023)

Norberto Černiausko, Mariaus Ėmužio, Mindaugo Nefo ir Vytauto Volungevičiaus 11 kl. istorijos vadovėlio I dalyje pateikiama tekstinė ir vaizdinė medžiaga yra pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių, yra tinkama ugdyti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtas mokinių kompetencijas, atitinka dalyko bendrojoje programoje apibrėžtą mokymo(si) turinį ir pasiekimų lygių požymius. Vadovėlio struktūra atitinka didaktinius dalyko mokymo principus, pateikiamos įvairių tipų užduotys, atliepančios visus bendrosiose programose aprašytus pasiekimų lygius ir skatinančios taikyti įvairius mokymosi metodus, nėra fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais ir patikimais šaltiniais. Vadovėlyje nėra diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, užtikrinamas pagarbos asmenų įvairovei principas. Pateikiamas turinys nesusijęs su realiai veikiančių įmonių, organizacijų ar kita veikla užsiimančių ūkio subjektų reklama. Vadovėlio turinyje pateikiami situacijų, įvykių, reiškinių, procesų, asmenybių veiklos aprašymai, iliustracijos, užduotys, nepažeidžiantys asmens teisių ir laisvių bei pagrindinių tarptautinės teisės principų, vengiama neigiamas emocines reakcijas keliančių asociacijų, būdvardžių ir kategoriškų apibendrinimų, nėra neigiamų ar kitokių lyčių stereotipų, mergaitės ir berniukai, moterys ir vyrai vaizduojami nešališkai. Nėra nekorektiško, antidemokratiško, antivalstybinio turinio, tendencingai pateikiamos ir (arba) klaidinančios informacijos geopolitinių įvykių kontekste, turiniu ar užduotimis nėra kurstoma tautinė nesantaika.

Vadovėlis (kaip ir atnaujinta BUP) 11 klasėje pagaliau pradeda naują laikotarpį istorijos dėstyje, nebelieka trečią kartą kartojamų tų pačių temų, kaip žemesnėse klasėse. Trečios klasės gimnazistai naudodamiesi šiuo vadovėliu pamokose galės dirbti savo amžiui tinkamais būdais ir metodais.

Pirmame skyriuje autoriai paaiškina, kaip istorija buvo rašoma skirtingais laikotarpiais, supažindina su garsiausiais istorikais, paaiškina, kokiais metodais vadovaudamiesi dirba istorikai šiais laikais. Mokiniam paaiškinamos sąvokos „istorinė atmintis“, „erdvių desovietizacija“, „atminties karai“, „LDK paveldo dalybos“ ir kt., kurios iki šiol istorijos pamokose nebuvo naudojamos, bet yra labai aktualios. Aptariama, kas yra istorijos politika, išskiriamos Lietuvoje vykdomos istorijos politikos temos ir teiginiai, paaiškinama, kaip ir kodėl svarbu jas suvokti, pateikiami pagrindiniai istorinės propagandos naudojami naratyvai. Iki šiol istorijos vadovėliuose panašių temų nebuvo, todėl jos su mokiniais buvo aptariamoms tik epizodiškai, mokytojo iniciatyva.

Dabar tai taps pamokose aptariama medžiaga, kas leidžia tikėtis, kad užauginsime sąmoningesnę, dezinformacijai ir propagandai atsparesnę jaunų žmonių kartą. Taip pat džiugu, kad autoriai paaiškina, kuo praeitis svarbi dabarčiai, atsako į nuolatinį mokinių klausimą „O kam man reikia mokytis istorijos?“. Dirbant su ankstesniais vadovėliais įvadinės temos kartais buvo praleidžiamos, kaip nesvarbios ar neįdomios, šio vadovėlio įvadas kitoks, jame pateikiamos temos svarbios ir itin reikalingos.

Vadovėlyje gausu iliustracijų, žemėlapių, taip pat pateikiamos įvairios schemas (pvz., Atėnų polio valdymo schema, Lietuvos Respublikos valdymo pagal 1922 m. konstituciją ir kt.), lentelės ir kt. Ši medžiaga labai padės mokiniams lengviau įsidėmėti aptariamus įvykius, juos lokalizuoti, suvokti pokyčius istorinėje erdvėje. Tekstas papildomas rašytiniais šaltiniais: prie istorinio įvykio nurodoma, kuriame šaltinyje temos pabaigoje jis aprašomas plačiau. Temos pabaigoje pateikiami įdomūs, atsakingai atrinkti šaltiniai: tai ir įvykių liudininkų pasakojimai, ir įstatymų ištraukos, ir laiškai, kurie sukonkretins mokinių žinias, sudarys sąlygas patiems pasidaryti išvadas. Po šaltiniais pateikiami klausimai skatina mokinius aptariama tema domėtis plačiau, atsakymus argumentuoti, savo nuomonę pagrįsti. Taip ugdomas kritinis mąstymas, įgūdis gaunamą informaciją ne tik perskaityti, bet ir įvertinti. Kiekviena tema suskirstyta į keletą smulkesnių, po kiekviena iš jų pateikiami klausimai ir užduotys, kuriuos mokinys gali atlikti naudodamasis perskaitytu tekstu ar domėdamasis papildoma informacija. Temos pabaigoje skiltyje „Tyrimai“ mokiniams pateikiamos užduotys, susijusios su tekste esančia informacija, bet pagrindines žinias mokiniai turi surinkti savarankiškai. Beje, šias temas mokytojai sėkmingai gali naudoti 30 proc. laisvai pasirenkamų temų. Temos paprastai baigiamos mokinių smalsumą skatinančiais klausimais, kurie kelia mokinių susidomėjimą ir norą sužinoti, kas buvo toliau.

Vadovėlis nuo ankstesnių skiriasi dar ir tuo, kad autoriai didelį dėmesį skiria moterims – istorijos veikėjoms. Jų veikla aprašoma tekste, pateikiamos fotografijos, o šaltiniuose – jų laiškų ar raštų ištraukos. Pirmą kartą vadovėlyje atsiranda kai kurių iš jų pavardės, darbų aprašymai, vis daugiau moterų ištraukiama iš nežinios. Tai svarbu formuojant mokinių supratimą, kad ne tik vyrai buvo istorinių įvykių veikėjai, kad labai svariai prie kai kurių iš jų prisidėjo ir moterys.

Taip pat labai naudingas mokiniams autorių sprendimas Pirmosios ir Antrosios Lietuvos respublikų istoriją pateikti lyginant: taip jos tartum neatskiriamos viena nuo kitos, labai aiškiai matomos kiekvienos iš jų gyvavimo sąlygos, tarptautinės aplinkybės, svarbiausios asmenybės, jų veikla ir veikimo būdai.

Keletas pastebėjimų. P. 114 rašoma, kad „slaptoji policija, koncentracijos stovyklos kuriamos masinio teroro laikais nuo Stalino valdymo pradžios“, bet tiek slaptoji policija, tiek koncentracijos stovyklos buvo pradėtos kurti nuo Lenino valdymo laikų.

14 skyriuje rašoma apie Holodomorą Ukrainoje, pas mus įprasta minėti tik vieną badmetį šioje šalyje, bet gal būtų labai gera vieta ir laikas paminėti, kad badmečių buvo ne vienas ir visus juos sukėlė SSRS?

P. 137 rašoma: „Su krikščionybės skleidimo tikslu į regioną atsikrausčius Vokiečių ir Kalavijuočių ordinams...“, gal reiktų patikslinti, kad ne tik krikščionybę skleisti jie čia atvyko?

Susipažinus su 11 kl. istorijos vadovėlio I dalimi galima teigti, kad vadovėlis visiškai atitinka bendruosius ir specialiuosius vadovėlių reikalavimus.

Rasa Burinskienė